

Durnaları qoruyaq!

2005-ci ildən AOC Azərbaycanda durnaların mühafizəsi proqramına başladı.

Durna qatarı
Foto: internet

Hal-hazırda Azərbaycanda durnaların 3 növünə rast gəlinir: ***boz durna***, ***ağ durna*** və ***qəşəng durna***. Durnalar iri və qəşəng quşlardır. Bəzi xalqlar onları müqəddəs hesab edirlər.

Durnalar gözəllik və zəriflik rəmzi hesab olunurlar. Lakin bir çox hallarda brakonyerlərin hədəfinə çevrilirlər. Azərbaycanda köç və bəzən də qışlama zamanı rast gəlinir. Durnalar haqqında məlumat çox az olduğundan hər hansı bir bilgi və informasiya bizim üçün çox vacibdir.

Ağ durna (Grus leucogeranus Pallas).

Şimali İranın qoruqlarından birində yaralı sterx

Foto: Elçin Sultanov

Boz durnadan ölçücə iri olan, bu gözəl quş hal-hazırda yoxolma təhlükəsindədir. Dünyanın Qırmızı Kitabına daxil edilmişdir. Son 100-150 il ərzində hər yerdə bu quşun sayı ağlasığmaz dərəcədə azalmışdır. Azərbaycan ərazisindən uçaraq İrana gələn ağ durnanın 1978-ci ildə qışlama zamanı 9, 1981-ci ildə isə 6 fərdi qeydə alınmışdır. Qidasının əsasını heyvani yem (kiçik onurğalılar, həşəratlar, molyuskalar və s.) tutur. Azərbaycanda 1925-ci il fevralın 25-də köçmə zamanı Lənkəran yaxınlığında qeydə alınmışlar (4 fərd, Spanqenberq, 1951). 28 may 2002-ci il-də Kürdili adasında (Qızılağac qoruğunda) 11 boz durna ilə birlikdə 3 ağ durna qeydə alınmışdır. Ağ durnaya burada daimi olaraq yaz mövsümündə köçmə zamanı rast gəlinir. İranlı mütəxəssislərin məlumatlarına görə, yazda köç zamanı ağ durna Biləsuvar rayonu ərazisində İran-Azərbaycan sərhəddini keçir. Şirvan Milli Parkında uçuşda 3 fərd qeydə alınmışdır (12. 11. 2003-cü l, 2 yetkin və bir cavan fərd).

Qəşəng durna (Anthropoides virgo).

Qəşəng durnalar (Qızılağac)

Foto: Abbas Abbasov

Ən kiçik durnadır, boyu 95-97 sm, çəkisi 2,5-3,5 kq-dır. Avropada yalnız 25 min cüt qalmışdır. Sayının azalmasının səbəbləri çoxalma biotoplarının əkin və intensiv otarma nəticəsində deqradasiyası, brakonyerlik, elektrik naqillərində quşların məhvi, kənd təsərrüfatı kimyası ilə zəhərlənməsidir.

Bizdə vaxtilə dəstələrlə 100-200 quş qışlayırdı. Hal-hazırda Şirvan Milli Parkında (5-10 fərdli qruplar), Samux Dövlət Ovçuluq təsərrüfatında müşahidə olunur. Sentyabr və oktyabrda uçuşda Kürdili rayonu ərazisində (Qızılağac qoruğu) 20-100 fərddən ibarət dəstələrlə müşahidə olunurlar.

Boz durna (Grus grus).

Əkin sahəsində boz durnalar

Foto: Yelena Kreydsberq-Muxina

İri quşdur, boyu 125 sm-ə yaxın və çəkisi 4-5,5 kq-dır. Boz durna əsasən bataqlıq və subasar ərazilərə üstünlük verir. Onu özünəməxsus səsinə «kurly- kurly- kurly» görə asan tanımaq olar. Avropanın bir çox ölkəsində yuvalayır.

Bu quşların sayının azalmasının əsas səbəbləri antropogen amillərdir. Bu ilk növbədə brakonyerlik, həmçinin təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində durnaların məskunlaşma arealının daralmasıdır. Azərbaycan ərazisindən payız köçü sentyabrdan oktyabra kimi davam edir. Yaz köçü Lənkəranda martın 16-19, Arazın orta axınında fevralın 24-dən aprelin 6-a kimi qeydə alınmışdır. Böyük Qafqaz sıra dağları üzərində 4000 m yüksəklikdə müşahidə edilmişdir. Əgər əvvəllər boz durna 10-50 bəzən isə 400 fərdlik dəstələrlə müşahidə olunurdusa, indi isə köçdə və qışlamada tək-tək və onlarla fərd qeydə alınır (Ağgöl, Qanıx-Əyriçay vadisi, Candar gölü ətrafı, Şirvan Milli Parkı, Naxçıvan, Qızılağac qoruğu və s.). 1988-2004-cü ilə qədər bu quşlara uçuş və qışlama zamanı Ağgöl gölü ərazisində (yanvar-fevral aylarından may ayına qədər) Ağgöl Milli Parkında və eləcə də Əyriçay su ambarında rast gəlinir.

Durnaların qorunması üçün nələr vacibdir:

Quşları miqrasiya və qışlama zamanı toplanrı əmələ gətirdikləri ərazilərdə ciddi şəkildə mühafizə etmək lazımdır. Böyük ölçülərinə və aydın fərqləndiyinə görə bu quşlar çox həssasdırlar. Buna görə də onları tapan zaman məlumat vermək olduqca vacibdir.

Baxmayaraq ki, Azərbaycan rəsmi olaraq Sibir durnasının mühafizəsi ilə əlaqədar olan GEF – in layihəsinə daxil deyil, cəmiyyətimiz fəalları iştirakı ilə yerlərdə bu quşlarla bağlı monitorinqlər, görüşlər keçirir.

GEF-in dəstəyi ilə biz bu quşlarla bağlı plakatlar hazırlayıb, yerlərdə əhali arasında paylamışıq. Bu, əhalinin həmin quşlara rast gəldikdə düzgün davranmalarına kömək edir. Bu işlə bağlı daha ətraflı məlumatları tezliklə internet saytımızın səhifələrində rast gələ bilərsiniz.

AZƏRBAYCANDA DURNALARIN 3 NÖVÜ RAST GÖLİNİR: BOZ DURNA, AĞ DURNA VƏ QOŞƏNG DURNA. DURNALAR İRİ VƏ QOŞƏNG QUSLARDIR. BOZ XALQLAR ONLARI MÜQƏDDƏS HESAB EDİRLƏR. DURNALAR GÖZƏLLİK VƏ ZƏRİFLİK RƏMİZİ HESAB OLUNUR. TƏBİQƏ QUSLARINIZ GÖZƏLLİK BƏXS EDİRLƏR. AZƏRBAYCANDA DURNALARA KÖC VƏ QUSLAMADA RAST GÖLMƏK OLAR. DURNALAR HAQQINDA MƏLUMAT ÇOX AZ OLDUGUNDAN HƏR HANSI BİR BİLGİ VƏ İNFORMASIYA BİZİMÜÇÜN ÇOX VƏ CİBƏDİR.

BU QUSLAR 1 RAST GÖLDİKDƏ MƏLUMATI (TƏRİX, QUSLARIN SƏL RAST GÖLİNƏN YER) BU ÜNVANA VƏRƏYİ XAHİS EDİRİK: BAKI, KEÇİD 1128, MƏHƏLLƏ 504, ZOOLOGİYA İNSTİTUTU, ORNİTOLOGİYA LABORATORİYASI, AZƏRBAYCAN ORNİTOLOJİ CƏMİYYƏTİ. TEL: 494-36-30, E-MAIL: info@aos.az

QOŞƏNG DURNA (ANTHROPOIDES VIRGO)

Ölənələri. Ən kiçik durnadır, boyu 95-97 sm, çəkisi 2.5-3.5 kq-dır. Baş, boynu və döşü qara, qalan bəzələri isə açıq bəzədir. Qayın xətti bəzi qoşəng-qözlərinin istisna kimi bir dənə ağ ləkələri olmaqla.

Qocalması və qidalanması. Qoşəng durna digər durnalardan fərqli olaraq, bozqır (göl) və yarımsaxsı biotoplarına üstünlük verir. Bu durnanın sayı hal-hazırda kəskin aşağı düşüb. Avropa və Asiyann bozqır zolağında yuvalayır. Yuvalda bir qayda olaraq 2-3 yumurtu qoyur. Qoşəng durnanın balaları valideynləri ilə birgə növbəti qocalma dövrünə kimi bir yerdə olurlar. Bitki və az miqdarda həşəratla qidalanırlar.

Təhlükələr. Avropada bu quşlardan cəmi 25000 cüt qalmışdır. Sayının azalmasının səbəbləri qocalma biotoplarının skın və intensiv otarma nəticəsində dəyişməsi, brakoniyə, elektrik nasirində quşların məhvi, kənd təsərrüfatı kimyası ilə zəhərlənməsidir.

Bədə nə vaxt müsahibə olunar. Azərbaycanda yaz köçməsi mart ayında, payız köçməsi isə sentyabrda baş verir. Əvvəllər 100-200 qus olan dənizlərdə quşlar yığılırdı. Hal-hazırda Şirvan Milli Parkında (qruplarda 5-10 fərd), Samux ərazisində, sentyabr və oktyabrda 20-dən 100-ə kimi fərd olan dənizlərdə Kür Dili (Qızılqay qorluğu) otub keçərkən qeydə alınmışdır.

BOZ DURNA (GRUS GRUS)

Ölənələri. İrə quşdur, boyu 125 sm-ə yaxın və çəkisi 4-5.5 kq-dır. Ümumi rəngi bəzdir, qanadlarının ucu isə qaradır. Başında səyik sarı tülkəbənzər ləkələrlə örtülmüş qırmızı dəri hissəsi var.

Qocalması və qidalanması. Boz durna əsasən botaqlıq və subar ərazilərə üstünlük verir. Onu özünəməxsus səsi (kürle-kürle-kürle) görə asan tanımaq olar. Avropanın bir çox ölkəsində yuvalayır. Biki yemini üstünlük verir, lakin bəzək, gəmirici və bəzələrlə də qidalanırlar.

Təhlükələr. On asan antropogen amildir. Bu ilk növbədə brakoniyə, lakin təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində durnalara məskunlaşma ərazilərinin daralmasıdır.

Bədə nə vaxt müsahibə olunar. Payız köçi sentyabrın oktyabrı kimi davam edir. Yaz köçi Lankaranda martın 16-19, Arzın orta axımında fevralın 24-dən aprelin 6-ə kimi qeydə alınmışdır. Böyük Qulqaz sıra dağları üzərində 4000 m yüksəklikdə müsahibə edilmişdir. Digər avaylar boz durna 10-50 həzən isə 400 fərdlik dənizlərdə müsahibə olunduğu, indi isə köçdə və qışlamada tək-tək və onlarla fərd qeydə alınır. (Ağgöl, Qumx-Əyriyay vadisi, Cəndər gölü ətrafı, Şirvan Milli Parkı, Naxçıvan, Qızılqay qorluğu və s.).

AĞ DURNA (GRUS LEUCOGERANUS)

Bu gözəl quş hal-hazırda yax olma təhlükəsindədir. Dünyanın Qırmızı Kitabına daxil edilib.

Ölənələri. Ağ durna ən iri durnadır. Başının ön hissəsində dəri çıpaqdır, dimdiyi və ayaqları qırmızıdır. Səsi boz durnanın səsinə oxşayır, lakin daha uca və dərin.

Qocalması və qidalanması. 2 populyasiyası var: Qərbi-Sibir və Yakutiya populyasiyaları. Yakutiya populyasiyası (4 min qus Cəndə quşları), Qərbi-Sibir populyasiyası isə bir neçə cüt quşla təmsil olunub (İran və Hindistanda quşları).

Batəqlıq ərazilərdə məskunlaşır. Qocalma yerləri insan tərəfindən az dəyişilib, lakin ağ durnalara qorunması, yem bazasının azalması, qışlama yerlərində şəraitin pisləşməsi, brakoniyədir.

MÜHAFİZƏ. Bu quşları köç və qışlama zamanı ciddi mühafizə etmək vacibdir. Buna görə də onları tapan zaman məlumat vermək olduqca vacibdir.

Sayının azalması səbəbləri. Su hövzələrinin quruması, yem bazasının azalması, qışlama yerlərində şəraitin pisləşməsi, brakoniyədir.

BU POSTER ÜMUMDÜNYA DURNA FONDUNUN DƏSTƏYİLƏ HAZIRLANMIŞDIR

AZƏRBAYCAN ORNİTOLOJİ CƏMİYYƏTİ

ÜMUMDÜNYA DURNA FONDU

Mərkəzi: Aida Ağayeva
Dizayn: Seymur Məmmədov
Redaktor və tərtib: Elçin Səltanov
Çap edib: Nəzi Ağayeva
Şəkillər: İnternet

Durnalara aid plakat